

6. Carbonell y Sanchez M. Temas de pedagogia. Valencia: Imprenta Hijos de F. Vives Mora, 1920. 445 p.
7. La educacion social: Conferencia dada en el Sindicato Obrero Catolico del Escorial el 15 de enero de 1919 por el profesor Luis Huerta, de la Facultad Internacional de Paidologia de Bruselas y excelente maestro espanol. La Escuela Moderna. 1919. № 330. P. 201–217.
8. Dominguez de Roger N. Pedagogia social nacional. La Nacion. Madrid, 1927. № 509. P. 1.
9. Graa G. Pedagogia individual y social. Accion socialista. Madrid, 1915. № 52. P. 13–14.
10. Romeo C. La escuela: su pasado, su presente, su porvenir. La Revista Blanca. 1925. 1 de noviembre. P. 29–30.
11. Posada A. Un congreso internacional; La solidaridad social. La Lectura. Revista de Ciencias y de Artes. Ano IX. T. 2. Madrid: Imp. de La Revista de Archivos, 1909. № 5. P. 423–427.
12. Ruiz Amado R. Educacion social. Barcelona: Imprenta de la Libreria Religiosa, 1920. 98 p.
13. Manjon A. El problema social y la accion del clero. Madrid: Imp. de la Rev. de Archivos, 1908. 63 p.
14. Manjon A. Tratado de la educacion: hojas educadoras y coeducadoras. Madrid: Patronato de las Escuelas del Ave-Maria, 1947. T. 4. 426 p.
15. Zaragueta J. Problemas de la pedagogia social. Revista de psicologia i pedagogia. 1934. Vol. 2. № 6. P. 190–198.
16. Carrasco P. Pedagogia social. Madrid cientifico. 1931. № 1(288). P. 241–242.

УДК 37.091: 316.61-053.5-056.24 (477.44-25)

ДОСВІД СОЦІАЛІЗАЦІЇ НЕЗРЯЧИХ І СЛАБКЗОРИХ ДІТЕЙ У РОБОТІ ОСВІТНІХ ЗАКЛАДІВ МІСТА ВІННИЦІ

Колосова О.В., к. пед. н.,
старший викладач кафедри дошкільної та початкової освіти
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського

У статті проаналізовано досвід соціалізації незрячих і слабкозорих дітей у роботі навчальних закладів міста Вінниці, переваги та недоліки в роботі спеціалізованих навчальних закладів для дітей з глибоким порушенням зору, пошук альтернативних способів навчання цієї категорії дітей у місті Вінниці.

Ключові слова: незрячі та слабкозорі діти, спеціалізовані школи, індивідуальна форма навчання, спеціальні класи, інклюзивні класи, реабілітаційні центри.

В статье проанализирован опыт социализации незрячих и слабовидящих детей в работе учебных заведений города Винница; преимущества и недостатки специализированных учебных заведений для детей с глубоким нарушением зрения, поиск альтернативных способов обучения данной категории детей в городе Винница.

Ключевые слова: незрячие и слабовидящие дети, специализированные школы, индивидуальная форма обучения, специальные классы, инклюзивные классы, реабилитационные центры.

Kolosova O.V. EXPERIENCE OF SOCIALIZATION OF BLIND AND VISUALLY IMPAIRED CHILDREN IN THE WORK OF EDUCATIONAL INSTITUTIONS OF VINNYTSIA

The article analyzes the experience of socialization of blind and visually impaired children in the work of educational institutions of Vinnytsia, advantages and disadvantages in the work of specialized educational institutions for children with profound vision impairment, the search for alternative ways of teaching this category of children in Vinnytsia.

Key words: blind and visually impaired children, specialized schools, individual form of training, special classes, inclusive classes, rehabilitation centers.

Постановка проблеми. Початок ХХІ сторіччя відзначається переорієнтацією суспільного сприйняття й формуванням нових соціокультурних норм ставлення до індивідуальних відмінностей людей. Одним із центральних понять сучасного підходу до суспільного устрою є інтеграція в соціум, метою якої є створення суспільства активних громадян, які володіють рівними пра-

вами та можливостями. При цьому одним із найважливіших завдань інтеграції в суспільство осіб з глибокими порушеннями зору стає забезпечення їх соціально-психологічним супроводом і доступом до інформації й нових інформаційних технологій, освіти та професійної діяльності.

Кількість людей у світі, які мають порушення зору, перевищила 161 мільйон осіб,

із яких 37 мільйонів є незрячими. Згідно з даними Українського державного НДІ медико-соціальних проблем інвалідності, патологія зору є однією з найбільш поширених у структурі захворювань дітей і молоді. Сліпота на одне око реєструється в 32 осіб від кожної 1000, на обидва ока – в 1 від 1000. В Україні кількість дітей-інвалідів зору – 15 000 осіб, серед них 45,6% – незрячі, при цьому на обидва ока – 23,8%, на одне око – 76,2%. Інвалідність унаслідок захворювань органу зору посідає четверте місце в структурі загальної дитячої інвалідності в Україні, показники якої за останнє десятиліття зросли у 2,5 рази. Щороку близько 1000 дітей і молоді стають інвалідами внаслідок порушень зору [7, с. 190].

У місті Вінниця кількість незрячих дітей становить 10 осіб, слабкозорих – 20 осіб, по Вінницькій області за медичною статистикою нараховується близько 100 дітей з глибокими порушеннями зору. Нині постає проблема збільшення таких дітей, оскільки кожного року проводиться до 10 лазерних корекцій зору новонародженим дітям. За прогнозами ольфталмологів ці діти будуть належати до категорії незрячих і слабкозорих.

Отже, кількість дітей, які мають порушення зору, невпинно зростає. У зв'язку з цим особливої актуальності набуває пошук засобів вирішення проблеми інтеграції в суспільство незрячих і слабкозорих дошкільників і молодших школярів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В Україні проблеми взаємодії незрячих і суспільства присвячені праці таких науковців, як В. Бондар, Л. Вавина, Т. Гребенюк, В. Журов, В. Засенко, В. Кобильченко, А. Колупаєва, Г. Мустафаєв, Є. Синьова, О. Шевцов та ін.

Постановка завдання. Мета статті – проаналізувати досвід соціалізації незрячих і слабкозорих дітей у роботі навчальних закладів міста Вінниці, переваги та недоліки в роботі спеціалізованих навчальних закладів для дітей з глибоким порушенням зору в місті Вінниці.

Виклад основного матеріалу дослідження. У тифлопсихології входження осіб з порушеннями зору в суспільство розглядається як своєрідний процес, що вимагає використання спеціальних педагогічних і психологічних засобів розвитку соціальних навичок, які забезпечують можливість особистості жити й працювати відповідно до ціннісних орієнтирів суспільства [10, с. 343].

Разом із тим нині склалася ситуація, коли лише незначна частина осіб з глибокими порушеннями зору успішно інтегрується в суспільство. З одного боку, на державному рівні прийнято низку нормативно-правових

документів України, що декларують права людей з обмеженими фізичними можливостями на розвиток, освіту, інтеграцію в суспільство, професійну діяльність, забезпечення безбар'єрного навколишнього простору; з іншого ж – відсутні дієві механізми реалізації означених законодавчих актів щодо інтеграції в суспільство, організації соціально-психологічного супроводу особистості з глибокими порушеннями зору в процесі її входження в суспільство. Це зумовлено як психологічною неготовністю суспільства прийняти таких осіб як рівних партнерів, так і внутрішньоособистісною непідготовленістю людей з порушеннями зору для входження в різні сфери життєдіяльності суспільства.

Соціалізація осіб з глибокими порушеннями зору здійснюється в таких сферах соціокультурної й психологічної взаємодії: родина, найближче оточення родини, зрячі однолітки та їхні батьки, навчальні заклади (дитячі садочки, школи та ВНЗ), професійний колектив, соціальні інституції [11, с. 33–35].

На думку А. Батової, одним із найбільш значущих ускладнень інтеграції є те, що суспільство сприймає особистість з обмеженими фізичними можливостями як неповноцінну, а закріплене в досвіді людини подібне ставлення формує негативну установку до себе й світу [1, с. 23]. Більшість досліджень, проведених останніми роками, вказують на неготовність суспільства прийняти осіб з обмеженими фізичними можливостями як рівних партнерів у своє середовище. Отже, інтеграція в суспільство дітей з порушеннями зору є складним і неоднозначним процесом. Труднощі інтеграції в соціумі зумовлені не тільки наявністю зорової депривації, а й наявними негативними соціальними стереотипами стосовно сліпоти та, відповідно, особистісною захисною реакцією осіб з порушеннями зору на таке ставлення [4, с. 53].

Саме тому серед головних завдань соціально-психолого-педагогічного супроводу оптимізації процесу інтеграції дітей з порушеннями зору в суспільство, по-перше, має бути підготовка соціального оточення до адекватного сприйняття незрячих осіб, а по-друге, психологічна робота з особами, які мають глибокі порушення зору, спрямована на підвищення їхньої готовності до соціальної взаємодії.

Одним із найважливіших завдань соціалізації особистості є її інтеграція в різні соціальні інститути. В Україні домінують спеціальні школи для незрячих і слабкозорих дітей у таких містах, як Київ, Харків, Львів, Одеса, Дніпропетровськ, Слов'янськ, Кри-

вий Ріг, Світловодськ, Запоріжжя, Мукачево, село Самгородок (Козятинський район Вінницької області), тому необхідно врахувати пов'язані із цим проблеми у подальшій їх адаптації й інтеграції в соціум.

Сучасні спеціальні школи для незрячих і слабкозорих дітей належать до закритих навчальних закладів, які спрямовані на інтелектуальний і соціокультурний розвиток таких учнів. Однак у спеціальних школах зусилля педагогічного колективу спрямовані головним чином на розвиток інтелектуальних здібностей дітей, розширення обсягу знань, щоб підготувати їх до вступу в середньо-спеціальні або вищі навчальні заклади.

На наш погляд, такі найважливіші завдання, як адаптація незрячих і слабкозорих до навколишнього середовища, зняття психологічних бар'єрів під час інтеграції в суспільство, формування комунікативних навичок, що дають змогу активно включитися в соціальне життя, відсуваються на другий план. Унаслідок цього виникає безліч проблем, пов'язаних не тільки з орієнтуванням у просторі, а й із соціально-психологічною адаптацією незрячих і слабкозорих дітей, що, у свою чергу, призводить до перекрученого особистісного розвитку, необґрунтованого підвищення або, навпаки, зниження самооцінки. Також ускладнює набуття соціального досвіду незрячими й слабкозорими дітьми відрив від родини, яка є сполучною ланкою між дітьми й суспільством, що формує специфічні риси поведінки особистості, а саме зниження емоційності, деформацію особистості в бік відокремлення, поверховість почуттів, порушення афективно-особистісних стосунків, невміння розділити свої переживання з іншою людиною. У вихованців інтернатів формується вузький і недиференційований образ іншої людини [9, с. 14].

Негативний вплив шкіл-інтернатів на здоров'я та формування особистості дитини внаслідок ізоляції дітей в особливому мікросередовищі, що ускладнює їхню подальшу інтеграцію в суспільство, зумовив пошук більш досконалих форм навчання й виховання дітей, які потребують спеціальної психологічної та педагогічної допомоги.

Новий погляд не лише на освіту, а й на місце людини з обмеженими можливостями в суспільстві найкраще відображає термін «інклюзія». Для України інклюзивна освіта – педагогічна інновація, що перебуває на стадії впровадження, а тому зустрічає немало труднощів, таких як професійна невідповідність педагогів до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами, архітектурна непристосованість споруд,

недоопрацьованість нормативно-правової бази, необхідність додаткового фінансування інклюзивних закладів освіти, академічна переваженість навчальних програм, які досить важко адаптувати до потреб дитини з вадами в розвитку, негативне ставлення батьків «нормальних» дітей.

Для ефективного розвитку інклюзивної освіти та процесу успішної інтеграції в суспільство осіб з порушеннями зору необхідно враховувати таке: ступінь порушення зору; позицію батьків; архітектурне середовище міста, навчального закладу; атитюди в закладах освіти; атитюди суспільства [6, с. 635]; наявний і попередній досвід інклюзивного навчання; кваліфікованість викладачів для роботи з дітьми з глибокими порушеннями зору; наявність соціально-психологічного супроводу на всіх етапах розвитку особистості з глибокими порушеннями зору.

На думку науковців, навчання та виховання незрячих і слабкозорих осіб може здійснюватися такими шляхами:

1. У спеціальному корекційному закладі з наступним переведенням дітей з порушеннями зору до звичайних дошкільних закладів чи загальноосвітньої школи.

2. У спеціальних групах ДНЗ чи класах загальноосвітньої школи – часткова інтеграція під час виховних заходів і позакласної діяльності.

3. У звичайній групі ДНЗ або звичайному класі загальноосвітньої школи разом зі зрячими, що вимагає організації спеціальних умов [5, с. 44].

Згідно зі статистичними даними, станом на 2016–2017 роки із загальної кількості дітей з особливими потребами (62 075 осіб) 11,5 тисяч дітей охоплені індивідуальною формою навчання, у 479 спеціалізованих класах навчається 5 675 учнів, у 1 798 інклюзивних класах – 2 404 учня, з них – 554 дитини з розумовою відсталістю, 898 дітей із затримкою психічного розвитку, 471 дитина з ДЦП, 297 дітей – з вадами мовлення, 167 дітей – слабкозорих, 12 дітей глухих, 5 дітей незрячих.

У місті Вінниці навчально-виховна робота з незрячими та слабкозорими дітьми здійснюється з дошкільного віку. Так, у дошкільних навчальних закладах № 28 «Незабудка», № 13 «Ластівка», № 60 «Зернятко», № 71 «Золота рибка» функціонують групи компенсуючого типу для дітей з порушеннями зору, що потребують постійного нагляду кваліфікованих лікарів.

Також особливі діти з 2015 року отримали можливість навчатися в загальноосвітній школі № 16 м. Вінниці, де відкрили спеціальний клас для дітей з порушеннями

зору за сприяння батьків. Раніше такі діти після садочка продовжували своє навчання в інтернатах або вдома. Учаться учні за звичайною програмою, додатково організовуються корекційні заняття та фізкультхвилинки. Нині такий клас для дітей з порушеннями зору в загальноосвітньому навчальному закладі єдиний в Україні. Сьогодні в особливому 1 класі навчається четверо дітей. Перехід дітей до звичайного класу загальноосвітньої школи планується з 5-го класу.

При навчально-виробничому підприємстві «УТОС» діє єдиний середній навчальний заклад в Україні, що не має вікового цензу для своїх учнів, – Вінницька міжобласна загальноосвітня середня школа для сліпих і слабкозорих. Освіту в цьому закладі здобувають як діти з 11–12 років, так і дорослі, які втратили зір і яким необхідно, наприклад, освоїти систему Брайля. Навчаються у школі як зовсім незрячі, так і діти та дорослі з порушеннями зору: освоюють усі предмети за програмою загальноосвітніх шкіл, отримують атестати і свідоцтва державного зразка. Нині разом із заочниками, а це переважно люди старшого віку, школу відвідує 45 учнів.

Отже, у Вінницьких закладах освіти залучення незрячих і слабкозорих дітей молодшого шкільного віку до навчально-виховного процесу здійснюється шляхом часткової інтеграції й у спеціальному корекційному закладі. Проте зазначені способи інтеграції повною мірою не вирішують проблеми соціалізації незрячих і слабкозорих дітей. Оскільки вони зіштовхуються з певними проблемами в спілкуванні зі зрячими дітьми, часто виявляються ізольованими, наданими самим собі. Під час такого навчання великого значення набуває взаємодія тифлопсихологів і вчителів школи у вихованні взаємовідносин, культури спілкування й поведінки обох категорій дітей у школі. Інклюзивне навчання певною мірою реалізується в дошкільних закладах освіти.

Сьогодні інклюзивне навчання незрячих і слабкозорих дітей у Вінницьких закладах освіти потребує подальшого вдосконалення та реформації, оскільки інклюзія передбачає формування відповідних умов для самих дітей з глибокими порушеннями зору, а саме забезпечення педагогів спеціальною професійною кваліфікацією, формування позитивного ставлення до дітей з боку соціального оточення, надання спеціальної допомоги як дітям з порушеннями зору, так і педагогам у процесі навчання фахівцем тифлопедагогом, обмеження кількості незрячих в одному класі (групі) (не більше ніж 2–3 дітей) і зменшення кількості всіх дітей

в одному класі (групі) (не більше ніж 20 учнів), забезпечення достатньої кількості спеціальних технічних навчальних засобів, що відповідають особливостям незрячих учнів (специфічний дидактичний матеріал, тифлотехнічні й оптичні засоби), необхідність постійного контролю стану зору цих дітей і дотримання режиму зорового навантаження, надання необхідної допомоги дітям з порушеннями зору та їхнім батькам консультативними групами тифлопедагогів, медиків, психологів (організованими в дитячому садку, у школі) [2, с. 4].

У зв'язку з цим важливим етапом соціалізації незрячих і слабкозорих дітей у Вінниці, на нашу думку, є створення реабілітаційних центрів, що є альтернативою традиційних навчальних закладів. У працях Є. Агеева, О. Литвака, І. Моргуліса, В. Феоктистової та ін. відзначається, що реабілітація покликана відновити перервані і втрачені зв'язки в соціальному середовищі, скорегувати й компенсувати пізнавальну діяльність в умовах сенсорної депривації. У результаті відновлюється соціальний і психічний статус особистості людини з порушеннями зору, яка може інтегруватися в суспільство зрячих.

Так, кафедра дошкільної та початкової освіти інституту педагогіки, психології та мистецтв ВДПУ ім. М. Коцюбинського співпрацює з громадською організацією «Хвиля життя», кафедрою очних хвороб ВНМУ ім. М. Пирогова щодо розроблення програм соціальної реабілітації незрячих і слабкозорих дітей на базі реабілітаційного центру «Промінь», що буде сприяти оволодінню дітьми вміннями орієнтуватися в просторі, самообслуговування, формуванню навичок спілкування, досягненню емоційної стабільності, формуванню адекватного Я-образу. Це тільки деякі елементи реабілітації, які допоможуть дітям з глибокими порушеннями зору інтегруватися в суспільство з найменшими життєвими втратами.

Також під керівництвом викладачів кафедри студенти Інституту педагогіки, психології і мистецтв напрям підготовки «Дошкільна освіта» брали активну участь у благодійних акціях на підтримку соціалізації дітей з глибокими порушеннями зору, а саме: «Подаруй дитині світ», «Тактильні книги для незрячих та слабкозорих дітей».

Висновки з проведеного дослідження. Зараз очевидно, що інклюзивна освіта не може розвиватися без серйозної методологічної, методичної й психологічної підготовки: не всі педагоги позитивно ставляться до таких реформ, багато хто не володіє навичками, необхідними для ведення заняття в «інклюзивному» класі (групі), де діти значно відрізняються за своїми

первинними можливостями. Тому в цій ситуації мають бути створені програми підготовки й підвищення кваліфікації вже працюючих педагогів, а також конче потрібно створювати й апробувати моделі професійної підготовки студентів ВНЗ для роботи в інклюзивних закладах.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Батова А.В. Социально-педагогические условия интеграции детей-инвалидов в социальную среду: дисс. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.02. Москва, 2001. 211 с.
2. Бондар В. Интеграция детей с ограниченными психофизическими возможностями в загатоосвітні заклади: за і проти. Дефектологія. 2003. № 3. С. 2–5.
3. Вавіна Л. Створення інноваційного навчально-виховного середовища як головна умова комплексної реабілітації дітей із розладами зору. Дефектологія. 2001. № 4. С. 11–13.
4. Василенко Л.В. Социальные аспекты реабилитации детей-инвалидов. Ленинград – Москва, 1991. 112 с.

5. Ілляшенко Т. Питання інтеграції спеціальної і масової школи та організація допомоги дітям з труднощами в навчанні. Дефектологія. 2001. № 1. С. 41–45.

6. Казашка В. Инклюзивное образование и общественные аттитюды. Инклюзивное образование: методология, практика, технологии: материалы II Международной научно-практ. конф. Москва: МГППУ, 2013. С. 633–636.

7. Клопота О.А. Соціально-педагогічні умови інтеграції старшокласників з вадами зору в соціум: дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.05. Запоріжжя, 2012. 257 с.

8. Кобильченко В. Особливості соціально-психологічної адаптації школярів із порушенням зору. Дефектологія. 2013. № 3. С. 32–36. 9. Колупасва А. Навчання дітей з порушенням зору в масових загатоосвітніх закладах. Дефектологія. 2011. № 1. С. 13–17.

10. Олпорт Г. Становление личности. Москва: Смысл, 2001. 462 с.

11. Рибалко В.В. Генетико-психологічна теорія народження, зростання та існування особистості (Продовження). Практична психологія та соціальна робота. 2009. № 4. С. 26–33.

УДК 373.091.12:159-051

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД УЧНІВ ІНКЛЮЗИВНОГО КЛАСУ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ

Платаш Л.Б., к. пед. н., доцент,
доцент кафедри педагогіки та соціальної роботи
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Обґрунтовано важливість та актуальність соціально-педагогічного супроводу дітей з особливими потребами в умовах інклюзивного навчання у загатоосвітній школі, доведено його необхідність у процесі соціалізації учнів, включених в інклюзивне освітнє середовище. Визначено теоретичні аспекти організації соціально-педагогічного супроводу учнів інклюзивного класу, запропоновано модель і технологію діяльності соціального педагога в інклюзивному класі загатоосвітньої школи.

Ключові слова: соціальний педагог, модель діяльності соціального педагога, інклюзивне навчання, соціально-педагогічний супровід, діти з особливими освітніми потребами, дитина з інвалідністю та/чи порушеннями психофізичного розвитку.

Обоснована важность и актуальность социально-педагогического сопровождения детей с особыми потребностями в условиях инклюзивного обучения в общеобразовательной школе, доказана его необходимость в процессе социализации учащихся, включенных в инклюзивную образовательную среду. Определены теоретические аспекты организации социально-педагогического сопровождения учащихся инклюзивного класса, предложена модель и технология работы социального педагога в инклюзивном классе общеобразовательной школы.

Ключевые слова: социальный педагог, модель деятельности социального педагога, инклюзивное обучение, социально-педагогическое сопровождение, дети с особыми образовательными потребностями, ребенок с инвалидностью и/или нарушениями психофизического развития.

Platash L.B. SOCIAL AND PEDAGOGICAL SUPPLY OF SCIENCES OF INCLUSIVE CLASS OF GENERAL LEARNING SCHOOL

The importance and urgency of social and pedagogical support of children with special needs in the conditions of inclusive education of a comprehensive school is substantiated, its necessity in the process of socialization of pupils included in the inclusive educational environment has been proved. The theoretical aspects of the organization of social-pedagogical support of the students of the inclusive class are determined,